

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФРАНЦУЗЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ВСТУП ДО РОМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до самостійної роботи

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності 035 Філологія

спеціалізації 035.055 Романські мови та літератури

(переклад включно), перша – французька

ОДЕСА
Букаєв Вадим Вікторович
2024

УДК 811.133.1'1'(072)
В858

Укладачі:

Т. В. Весна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри французької філології
О. А. Драгомирецький, кандидат філологічних наук, доцент кафедри французької філології

Рецензенти:

О. Ю. Карпенко, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Л. В. Гринько, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іспанської філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою факультету
романо-германської філології ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 6 від 21.12.2023 року.*

Вступ до романської філології: метод. рекомендації до
В858 самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спец. 035 Філологія спеціалізації 035.055
Романські мови та літератури (переклад включно), перша –
французька / уклад. Т. В. Весна, О. О. Драгомирецький –
Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2024. – 24 с.

У методичних рекомендаціях у стислому вигляді викладаються основні аспекти тем змістових модулів дисципліни, висвітлюється процес еволюції народної латини в самостійні мовні системи романських мов, які мають історичну єдність і лінгвістичну своєрідність. Контрольні питання, ключові дати та словник основних термінів і понять покликані сприяти ефективності самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час підготовки до практичних занять та підсумкового контролю.

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

УДК 811.133.1'1'(072)

© Весна Т. В., Драгомирецький О. О., укладання, 2024

Зміст

ВСТУП.....	4
I. РОМАНСЬКИЙ МОВНИЙ АРЕАЛ ТА ІСТОРИЧНІ УМОВИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ.....	6
1.1. Романські мови і місця їх поширення у сучасному світі....	6
1.2. Дороманські народи і їх мови.....	6
1.3. Римська імперія і романізація провінцій.....	6
II. ПОХОДЖЕННЯ РОМАНСЬКИХ МОВ	8
2.1. Характеристика народної латинської мови.....	8
2.2. Проблема походження романських мов.....	9
III. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК І СТРУКТУРНА СПІЛЬНІСТЬ РОМАНСЬКИХ МОВНИХ СИСТЕМ	10
IV. СТАНОВЛЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ І УКРАЇНСЬКОЇ РОМАНІСТИКИ ЯК НАУКОВОГО НАПРЯМКУ.....	12
ОСНОВНІ ДАТИ ТА ПОДІЇ.....	13
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	15
ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ	17
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	21

ВСТУП

«Вступ до романської філології» є фундаментальною навчальною дисципліною в системі підготовки фахівців за спеціальністю 035 Філологія спеціалізацією 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька.

Її мета полягає у формуванні у здобувачів вищої освіти другого року навчання наукового уявлення про генезис романських мов, принципи їх класифікації, історичну єдність і лінгвістичну своєрідність, загальні і специфічні тенденції еволюції, зв'язок з мовою-основою. Романські мови представлені як динамічні системи, що розвиваються у певному історичному, соціокультурному контексті у відповідності до структурних змін, зумовлених на початку їх становлення трансформацією синтетичної лінгвістичної моделі латинської мови, а саме народної вульгарної латини пізнього періоду, в аналітичні системи мов сучасної Романії.

Знання особливостей історичних етапів еволюції мови і навички аналізувати мовні явища в діахронічному аспекті поглиблюють розуміння сучасної лінгвістичної ситуації і основних тенденцій подальшого розвитку романських мов, а також сприяють формуванню відповідних компетентностей:

знати:

- історичні етапи формування романських мов, їх класифікацію, ареал розповсюдження у сучасному світі;
- періодизацію мовних змін і особливості трансформації латинської мови пізнього періоду у самостійні лінгвістичні системи романських мов;
- перші писемні пам'ятки романських мов та французької мови зокрема;
- вплив галльського субстрату та германського суперстрату на формування французької мови;

вміти:

- ефективно використовувати набуті знання з історії становлення романських мов і романської філології у подальшій

теоретичній і практичній діяльності, освітньому процесі і науково-дослідницькій роботі;

- аналізувати мовні факти фонетичного, лексичного, граматичного рівнів в діяхронічному аспекті для системного розуміння сучасної лінгвістичної ситуації і основних тенденцій розвитку романістики.

Методичні рекомендації презентують тематичний матеріал змістових модулів, ключові хронологічні віхи становлення романських мов, зокрема французької, подаються питання для підсумкового контролю та словник основних понять і термінів, покликаний сформувати у здобувачів освіти відповідну термінологічну базу.

Набуті компетентності можуть бути реалізовані в освітньому процесі і подальшій професійній діяльності, а також у саморозвитку бакалаврів філології.

Методичні рекомендації складаються з 4 частин, лінгвістичного глосарію, переліку основних дат і подій, контрольних питань, списку рекомендованої літератури. Матеріал методичних рекомендацій узагальнює зміст курсу, заохочує розвиток навичок самостійного навчання, абстрактного мислення, синтезу та аналізу, що буде корисним здобувачам вищої освіти у підготовці до практичних занять і підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

I. РОМАНСЬКИЙ МОВНИЙ АРЕАЛ ТА ІСТОРИЧНІ УМОВИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

1.1. Романські мови і місця їх поширення у сучасному світі.

- Група романських мов. Питання їх класифікації. Відсутність чітких критеріїв класифікації. Поділ романських мов на групи.
- Поширення романських мов у Європі. Юридичний статус окремих романських мов. Не романські мови в романських країнах і їх статус.
- Романські мови за межами Європи. Періоди і причини поширення романських мов у країнах Америки, Азії і Африки. Креольські мови: ареали їх утворення і розповсюдження, причини виникнення.
- Роль і функції романських мов у країнах Азії і Африки. Загальна кількість носіїв окремих романських мов. Франкофонія.

1.2. Дороманські народи і їх мови.

- Стародавнє населення Апеннінського півострова та островів Сицилія, Корсика, Сардинія. Італійські племена (латини, оски, умбри, самніти, сабіни, фаліски та ін.). Група італійських мов у сім'ї Індоевропейських мов. Латинська мова в групі Італійських мов. Історична доля Італійських мов.
Місця поширення на Апеннінському півострові неіталійських племен. Грецькі колонії на Апеннінському півострові.
- Стародавня Іберія та її населення. Іберійські племена (астури, кантабри та ін.). Іберійська мова. Проблема баської мови. Фінікійські колонії в Іберії.
- Стародавня Галлія. Цизальпійська і Трансальпійська Галлія. Їх кордони та населення. Свідчення Юлія Цезаря в «Записках про Галльську війну». Група кельтських мов. Проблема італо-кельтської мовної єдності в стародавні доісторичні часи.
- Стародавнє населення Балканського півострова.
- Рівень соціально-політичного і культурного розвитку стародавніх до романських народів.

1.3. Римська імперія і романізація провінцій.

1) Стародавній Рим, завоювання Римом Апеннінського півострова, островів Сицилія, Сардинія і Корсика. Повстання підкорених племен проти Римського панування. Політика Риму по відношенню до підкорених племен. Латинізація Італії.

2) Завоювання і романізація провінцій за межами Італії. Романізація Іберії, Галлії, провінцій на Балканському півострові. Особливості романізації Дакії. Поширення в провінціях римської адміністрації, права, культури і латинської мови.

Роль римських солдат, колоністів, купців і чиновників в романізації і поширенні латинської мови в провінціях. Зіткнення латинської мови з мовами доримського населення провінцій. Білінгвізм. Доля мов корінного населення провінцій.

Різний ступінь романізації окремих провінцій і їх частин, причини і значення цієї особливості процесу романізації для подальшого розвитку народної латинської мови.

3) Занепад Римської імперії і його причини. Вторгнення «варварських» племен на територію Римської імперії (вестготи, свеви, вандали, бургунди, гунни, франки, остготи, лангобарди, авари). Місця їх розселення. Доля провінцій. Утворення «варварських» королівств. Подальша доля «варварських» племен і їх мов. Асиміляція завойовників з більш культурним підкореним народом. Початок процесу мовної диференціації і зародження романських мов.

II. ПОХОДЖЕННЯ РОМАНСЬКИХ МОВ

2.1. Характеристика народної латинської мови.

1) Поняття «архаїчна», «літературна» класична і «народна» латинська

мова. Історичні умови утворення і розвитку латинської літературної мови і процес поступового розходження між ними. Латина пізнього періоду, в епоху Середньовіччя та Нового часу.

Звуження сфер вживання літературної мови, її поступове відмирання як мови усного спілкування і перетворення її після падіння імперії на мертву мову.

2) Відсутність письмових пам'яток народної латинської мови. Побічні джерела її реконструкції: написи («Corpus inscriptionum Latinarum»), народні елементи в мові окремих римських письменників (Плавт, Петроній) в мові творів вчених, лікарів, церковних діячів та ін. (архітектор Вітрувій «De architectura», Григорій Турський «Церковна історія франків»), в пам'ятках релігійного змісту (Вульгата, описи подорожей паломників та ін.), свідчення деяких граматистів («Appendix Probi»), орфографічні помилки в рукописах, тлумачення слів і виразів (глоси), запозичення з латинської мови та ін. Значення порівняльно-історичного мовознавства для реконструкції елементів народної латинської мови.

3) Проблема єдності народної латинської мови, погляди на народну латинську мову як діалектно розділену і як на єдину, свідчення Ієроніма («ipsa latinitas et regionibus mutatur et tempore»).

Єдність основної народної латинської мови і діалектні відмінності її в окремих провінціях.

4) Фонетична система народної латинської мови.

Зміни в наголосі. Перехід кількісної ознаки голосних звуків в якісну: коротких – у відкриті, довгих – у закриті. Монофтонгізація дифтонгів. Синкопа посттонічних голосних і зміна пропарокситонічної будови слова на парокситонічну. Переміщення наголосу в окремих групах слів.

Зміни в приголосних. Зникнення приголосних *m* (в кінці слів), *n* (перед *s*). Явища протези і афери.

5) Граматична будова народної латинської мови.

Зникнення середнього роду як окремої граматичної категорії. Причини цього явища. Перехід слів середнього роду до слів чоловічого і жіночого роду.

Аналітичні тенденції в розвитку граматичної будови. Доля категорії відмінювання. Особливості процесу занепаду синтетизму і розвитку аналітизму в різних частинах Романії. Збереження елементів відмінкової флексії в галло-романських і дако-романських мовах. Питання про причини занепаду відмінкової флексії, розвиток аналітичних ступенів порівняння прикметників. Зміни в категорії займенників, зародження артикля.

Зміни в системі дієслівних форм, спрощення неособових форм, зародження аналітичних форм часів. Зміни в системі часових форм пасивного стану. Заміна синтетичних форм аналітичними. Зникнення відкладних дієслів як особливої дієслівної категорії. Зміни в парадигмах окремих часових форм.

Нові явища в синтаксисі. Зростання ролі прийменникових конструкцій. Зміни в будові речення. Тяжіння до контактного походження окремих компонентів словосполучення.

б) Словник народної латинської мови.

Спільний лексичний фонд народної і літературної латинської мови. Особливості у вживанні окремих синонімів, використання елементів просторіччя, зникнення ряду слів з абстрактним значенням, семантичні зміни в лексиці народної латини, розширення і звуження значень слів, переносні значення, іншомовні запозичення: грецькі, галльські, германські та ін.

Зміни у словотворенні суфіксальне і префіксальне словотворення. Роль зменшувальних суфіксів і їх десемантизація.

2.2. Проблема походження романських мов.

Трактовка питання про основу і про походження романських мов до XIX століття. Єдність основи романських мов і питання про причини її диференціації і утворення. Групи окремих романських мов. Теорії етнічного субстрату: хронологічна, полідіалектна і теорія контактів. Значення цих теорій і їх наслідки.

Роль суперстрату в розвитку романських мов. Питання про різний вплив на латинську мову спорідненого з нею і неспорідненого субстрату.

Різні історичні умови формування і розвитку окремих романських мов як один із факторів мовної дивергенції. Сукупність різних чинників, їх вплив на трансформацію народної латини і її диференціацію. Хронологія мовної дивергенції і зародження романських мов.

III. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК І СТРУКТУРНА СПІЛЬНІСТЬ РОМАНСЬКИХ МОВНИХ СИСТЕМ

1) Загальна характеристика процесу розвитку романських мов.

- Явища дивергенції в розвитку фонетичної системи народної латинської мови в період формування романських мов, особливості розвитку окремих голосних звуків в закритому і відкритому складі в різних частинах Романії і виникнення розходжень в системі вокалізму.

Процеси диференціації в розвитку приголосних звуків.

- Особливості в розвитку граматичної будови в процесі зародження романських мов, спільні явища і розходження в розвитку окремих граматичних категорій, загальна тенденція до аналітизму і розходження в ступені її реалізації в період формування окремих романських мов.

- Успадкований від латинської мови загальнороманський лексичний фонд і розходження в період формування окремих романських мов, роль лінгвістичного субстрату, суперстрату і адстрату у формуванні словникового складу окремих романських мов.

2) Іберо-романські мови.

Історичні умови і причини утворення на території Іберії трьох романських мов.

- Іспанська мова: її діалекти, перші письмові пам'ятки, історичні умови розвитку. Становлення національної літературної мови, її діалектна основа. Особливості фонетичної системи і граматичної будови іспанської мови. Іспанська мова країн Латинської Америки, її близькість до андалузького діалекту.

- Каталонська мова. Історичні причини втрати її значення і ролі, перетворення на регіональну.

- Португальська мова: її діалекти, письмові пам'ятки національної літературної мови та діалектна основа. Особливості фонетичної системи і граматичної будови. Португальська мова Бразилії. Загальна порівняльна характеристика іберо-романських мов.

3) Галло-романські мови.

Утворення на території Галлії французького, провансальського і франко-провансальського ареалів. Історичні і лінгвістичні причини розвитку в Галлії трьох лінгвістичних зон.

- Французька мова та її діалекти. «Страсбурзькі присяги» - найдавніша письмова пам'ятка всієї групи романських мов. Становлення і розвиток національної літературної французької мови, її діалектна основа. Особливості французької мови. Франко-провансальські говірки, області їх поширення.

- Провансальська мова, її діалекти. Білінгвізм провансальців. Спроби домогтися визнання провансальської мови офіційною державною мовою і відновлення значення провансальської літератури. Філібріж. Особливості провансальської мови, порівняння французької і провансальської мов, спільність і відмінність окремих мовних елементів.

4) Італо-романські мови.

- Італійська мова, її діалектна роздрібненість, причини виникнення. Перші письмові пам'ятки італійської мови. Становлення і розвиток італійської національної літературної мови. Роль Данте в історії італійської мови. Дискусія про діалектну основу літературної мови. Особливості італійської мови.

- Сардинська мова, її діалекти. Питання про визнання її окремою романською мовою. Архаїчні елементи в сардинській мові. Статус сардинської мови.

5) Рето-романська мова.

Діалекти рето-романської мови і місця їх поширення. Визнання граубюнденського діалекту з 1938 року як однієї з державних мов Швейцарії. Письмові пам'ятки рето-романської мови. Відсутність єдиної національної рето-романської мови через відсутність необхідних соціально-політичних умов для розвитку єдиної мови. Стан діалектів рето-романської мови.

6) Дако-романські мови.

Походження дако-романських мов.

- Румунська мова та її діалекти. Історичні умови розвитку румунської мови. Роль староболгарської мови як офіційної мови Румунії і мови церкви. Слов'янський алфавіт. Слов'янські елементи в румунській мові. Перші письмові пам'ятки румунської мови. Становлення і діалектна основа літературної румунської мови. Своєрідність румунської мови в порівнянні з іншими романськими мовами. Особливості її граматичної будови і словника.

- Молдовська мова. Перші письмові пам'ятки. Історичний контекст функціонування і розвитку молдовської мови. Сучасний статус молдовської мови.

IV. СТАНОВЛЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ І УКРАЇНСЬКОЇ РОМАНІСТИКИ ЯК НАУКОВОГО НАПРЯМКУ

Короткий огляд історії романського мовознавства.

- Романське мовознавство до XIX ст. Значення провансальської літератури для зародження і розвитку романського мовознавства. Трактат Данте «Про народне красномовство». Трактати, граматики і словники італійських, іспанських і французьких науковців XVI – XVIII ст. Створення мовних Академій і їх роль у виробленні норм літературних мов.

- Розвиток романського мовознавства XIX – XX ст. Становлення порівняльно-історичного методу і його значення для розвитку мовознавства. Застосування порівняльно-історичного методу для вивчення романських мов.

Ф. Діц, К. Тальявіні, А. Алонсо, їх праці і значення в історії романського мовознавства.

Праці романістів XIX – XX ст. Основні напрямки і школи в романському мовознавстві, періодичні видання з питань романського мовознавства.

Розвиток романського мовознавства в Україні і за кордоном у XXI ст. Досягнення сучасної вітчизняної романістики, основні конгреси, конференції.

ОСНОВНІ ДАТИ ТА ПОДІЇ

Історичні періоди латинської мови

- Архаїчна латина: **кінець III ст. до н.е. – кінець II ст. до н.е.**

- Класичний період: **початок I ст. до н.е. – II ст. н.е.**

- Пізня латина: **III – VII ст. н.е.**

754-753 до н. е. – заснування Риму

близько **600 р. до н.е.** – започаткування Массилії (нині Марсель)

близько **500 р. до н.е.** - Трансальпійська Галлія заселена кельтськими племенами

V – IV ст. до н.е. – перші запозичення з галльської мови у латинську

III ст. до н.е. – II ст. н.е. – римські завоювання, 500 років тривала романізація

191 р. до н.е. – завоювання Цизальпійської Галлії

120 р. до н.е. – завоювання частини Трансальпійської Галлії, Нарбонська Галлія (Провінція)

I ст. до н.е. – I ст. н.е. – найвищий розквіт самого Риму

59 р. до н.е. – Юлій Цезар отримує Цизальпійську Галлію, а потім, і Нарбонську

59 - 50 р.р. до н.е. – завоювання Трансальпійської Галії

52 р. до н.е. – на завойованих землях Трансальпійської Галлії створено нові римські провінції: Лугдунська Галлія (центр Лугдунум, сучасний Ліон), Белгіка і Аквітанія

52 р. до н.е. – повстання галлів проти римлян на чолі з Верцингеториксом.

III ст. - V ст. – у Галлії у проходять антиримські повстання збіднілих селян

395 р. – розподіл Римської Імперії на Західну і Східну (до **27 р. до н.е.** – Римська Республіка, потім – Імперія)

V ст. – на галло-римській території виникають варварські королівства у ході германських завоювань

418 р. – виникає самостійне королівство вестготів (Тулуза)

Середина **V ст.** – на території Лугдунської Галлії створено Королівство бургундів, завойоване франками у **534 р.**

Королівство франків, створене на початку **V ст.** розширює свої володіння до кінця **VIII ст.**

476 р. – під натиском германських «варварів» Західна Римська Імперія перестала існувати.

800 р. – коронування Карла Великого імператором

813 р. – Церковний Собор у Турі

842 р. – Страсбурзькі Клятви

843 р. – Верденський договір

1453 р. кінець існування Східної (Візантійської) Римської Імперії (на початку турецьких завоювань)

1539 р. – ордонанс Віллер-Котре французького короля Франциска I

1549 р. – маніфест Плеяди «Захист і звеличення французької мови» Дю Белле

1634 р. – заснування Французької Академії

1647р. – Клод Вожла «Ремарки про французьку мову»

1660 р. – Клод Лансло, Антуан Арно «Загальна і раціональна граматика Пор-Рояля»

1694 р. – перший Академічний словник французької мови

1883 р. – створення асоціації Альянс-Франсез

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Класифікація романських мов.
2. Західні романські мови.
3. Східні романські мови.
4. Історична та сучасна Романія.
5. Архаїчна, класична та народна латина: еволюція понять.
6. Письмові пам'ятки латинської мови.
7. Письмові пам'ятки романських мов.
8. Фонетичні особливості пізньої розмовної латини.
9. Граматичні особливості пізньої розмовної латини.
10. Книжна та вульгарна латина. Етимологічні дублети.
11. Фактори диференціації усної форми латинської мови.
12. Мовні трансформації: фактори лексико-семантичних перетворень.
13. Теорія стратів.
14. Субстрати, що мали вплив на формування романських мов.
15. Суперстрати, які вплинули на формування романських мов.
16. Адстрати, які мали вплив на формування романських мов.
17. Романізація Галлії. Вплив галльської лінгвокультури на формування французької мови.
18. Германські завоювання. Королівство Франків.
19. Чинники дослідження соціолінгвальної ситуації.
20. Особливості соціолінгвальної ситуації у культурі Раннього Середньовіччя у Північній Африці за часів Августина.
21. Особливості соціолінгвальної ситуації у культурі Раннього Середньовіччя у Королівстві остроготів за часів Боеція та Касіодора.
22. Особливості соціолінгвальної ситуації у культурі Раннього Середньовіччя між Східною римською імперією, вторгненням ломбардів та складною санітарною ситуацією за часів Григорія Великого.
23. Особливості соціолінгвальної ситуації у культурі Раннього Середньовіччя у Меровінгській Галії за часів Григорія Турського.

24. Особливості соціолінгвальної ситуації у культурі Раннього Середньовіччя у Візиготському Королівстві за часів Ізідора Севільського.

25. Особливості соціолінгвальної ситуації у культурі Раннього Середньовіччя у Каролінгській Галлії за часів Алькуїна та Поля Діакра.

26. Концепт: структура опису.

27. Аналіз усного інтерактивного мовлення: складові.

28. Мова як фактор убезпечення.

29. Дискурс: елементи аналізу.

30. Сучасна романістика та романські студії в Україні.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Адстрат – сукупність рис мовної системи як результат впливу однієї мови на іншу в умовах тривалого співіснування і контактів народів, що розмовляють цими мовами. Термін уперше вжив італійський лінгвіст М. Бартолі у розвідці «Субстрат, суперстрат, адстрат» 1939 р. Адстрат означає нейтральний тип мовної взаємодії, за якою не відбувається етнічна асиміляція та розчинення однієї мови в іншій. Адстратні явища утворюють прошарок між двома самотійними мовами при цьому впливи та їхні наслідки є взаємними: кожна з двох взаємодіючих мов впливає одна на одну.

Аналітичні мови (французька, англійська, німецька, французька, іспанська) – тип мов, у яких зв'язки між самотійними словами виражаються не зміною закінчень або звуків у коренях, а за допомогою порядку слів у реченні та службових частин мови (прийменників, часток, артиклів).

Апокопа – випадіння одного або кількох звуків у кінці слова.

Асиміляція – фонетичне явище, при якому відбувається артикуляційне уподібнення звуків один одному в межах слова чи словосполучення.

Афреза – випадіння голосного звука на початку слова.

Білінгвізм - це реальна соціально-мовна ситуація, сутність якої полягає у співіснуванні і взаємодії двох мов у межах одного мовного колективу.

Глоси – пояснення незрозумілих діалектних, іншомовних слів і виразів додавали до текстів стародавніх і середньовічних рукописів. Розміщували їх на полях (маргінальні глоси) або в тілі самих документів між рядками (інтерлінеарні глоси). Глоси додавали мовою тексту або мовою читача. У середньовіччі глоси найчастіше застосовували у перекладах текстів з івриту, грецької або латинської мови на романські мови або інші. Маргінальні глоси – часто малюнки і записи на берегах книг, рукописів.

Діахронія – історичний розвиток мови, а також дослідження мови у процесі її історичного розвитку. Синхронічний і діахронічний

підходи до вивчення мови доповнюють і збагачують один одного. Розрізняють зовнішні чинники (розвиток матеріальної, духовної культури, науки, техніки, контактування мов) і внутрішні причини мовного розвитку.

Диглосія - одночасне існування у суспільстві двох мов або двох різних форм однієї мови, що застосовуються у різних функціональних сферах. На відміну від двомовності та багатомовності, диглосія як соціолінгвістичний феномен передбачає свідому оцінку мовцями своїх ідіомів за шкалою: високе / низьке, урочисте / повсякденне. Компонентами диглосії можуть бути різні мови, різні форми однієї мови (літературна мова / діалект), різні мовні стилі (письмовий / оповідний).

Дифтонг – складний голосний звук неоднорідної артикуляції, що утворюється з двох компонентів, які формують один склад, надаючи йому фонетичної цілісності, мають більшу довготу ніж монофтонги. В дифтонгах один елемент є вершиною складу, а інший лише його супроводжує. В залежності від положення вершини складу розрізняють дифтонги спадні (нисхідні), у яких склад утворюється першим елементом, та висхідні, в яких склад утворюється другим елементом.

Епентеза – поява у словах додаткового звука в середині слова.

Епітеза – виникнення в кінці слова неетимологічного опорного або перехідного звука для зручності вимови.

Етимон – вихідне, первісне слово (його форма або значення), від якого утворилося інше слово, що існує в сучасній мові.

Креольські мови – мови, що сформувалися на базі піджинів і стали рідними (першими) для певної спільноти своїх носіїв.

Літературна мова – наддіалектний унормований різновид національної мови, що є основним засобом спілкування в більшості соціальних сфер. У такому ж значенні використовується поняття «загальнонародна мова».

Метатеза – перестановка звуків, рідше складів у слові, зумовлена намаганням уникнути важковимовних або не властивих конкретній мові звукосполучень.

Міжнародна (світова) мова – мова, яку застосовують для спілкування на міжнародному рівні, котру вивчають багато людей як другу мову. Статусом міжнародної користується англійська мова. Мова, використана представниками різних народів або лінгвістичних груп для спілкування серед носіїв різних неоднакових мов.

Норма літературної мови – сукупність загальноприйнятих правил, якими користуються мовці в усному і писемному мовленні. Мовна норма - це мовний варіант у сфері вимови, слововживання, словозміни, закріплений практикою та рекомендований до вживання.

Окситон – слово з наголосом на останньому складі.

Офіційна мова - це мова, яка спеціально визначена, як така в конституціях або законах держав штатів чи інших територій. Вживання такої мови обов'язкове в офіційних документах, в органах законодавства, державного управління, судочинства, в закладах освіти, науки, культури тощо. Для мови, визнаної офіційною в певній державі, використовується також термін «державна мова». Зазвичай, це мова, якою зобов'язані послуговуватися урядові та інші офіційні установи у своїй документації. В країнах, що мають не одну офіційну мову, Закон може вказувати на написання документів декількома мовами. Статус мови «офіційна» не означає, що населення країни користується лише нею. Державою на рівні з офіційною можуть бути визнані регіональні мови. Національна мова або загальнонародна мова – мова соціально-історичної спільноти людей, що формується сукупністю слів, особливостями їхньої вимови, морфологічних форм і синтаксичних моделей, які використовуються для щоденного спілкування. Вона охоплює літературну мову, територіальні та соціальні діалекти, просторіччя.

Парокситон – слово з наголосом на передостанньому складі.

Піджин – загальна назва мов, які виникли в екстремальній ситуації міжетнічних контактів за гострої потреби досягти взаємопорозуміння. Для виникнення піджину потрібно дві або більше мов. Зазвичай піджинізовані мови виникали при контактах речників європейської цивілізації з колонізованими народами. Піджин може розвинути до стану креольської мови.

Пропарокситон – слово з наголосом на третьому складі від кінця слова.

Протеза – приєднання до слів переднього неетимологічного опорного або перехідного звука для зручності вимови.

Синкопа — випадіння ненаголошеного голосного звука або групи звуків в середині слова між приголосними.

Синтетичні мови (латинська) – мови, в яких граматичне значення синтезується з лексичним у межах слова (граматичне значення виражається за допомогою флексій, формотворчих афіксів, чергування звуків і суплетивізму). Синтетичні мови вважаються більш архаїчними, ніж аналітичні.

Синхронія – стан мови в певний момент її розвитку. Сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів мови, які наявні й функціонують у певний умовно виділений період. Синхронія - це визначення мови як системи, абстрагованої від змін часового чинника.

Соціальний діалект – різновид національної мови, якому властива відносна структурна близькість, який є засобом спілкування людей, об'єднаних спільним соціальним колом.

Субстрат – один з трьох видів мовних контактів. Це залишкові сліди мови місцевого населення у мові прийшлого населення, яка витіснила мову-попередницю. Мовний субстрат - вплив мови корінного населення на чужу мову, зазвичай, в результаті завоювання, етнічного поглинання, культурного переважання. При цьому місцева мовна традиція обривається, народ переключається на традицію іншої мови. В новій мові проявляються риси зниклої мови. Корінне кельтське (галльське) населення сучасної Франції, корінне іберійське населення Іспанії на цьому ґрунті утворили сучасні французьку та іспанську мови, які продовжують традиції не місцевих говірок, а латинської мови.

Суперстрат – сукупність мовних фактів і явищ у поширеній на якійсь території мові, що за походженням пов'язані зі зниклою мовою, яка нашарувалася на дану мову внаслідок міграції населення із наступною тривалою двомовністю. Від суперстрата слід відрізнити

адстрат: сліди мови, яка впливає на іншу, але не зникає, а зберігається як її сусід. Прикладом суперстрату є германські (франкські) елементи в романській французькій мові, а також французький (нормандський) елемент в англійській мові.

Схолії – коментарі філософського, критичного, граматичного чи стилістичного характеру, що були більш приближені саме до розмовної латини. Пояснення чи примітки до тексту на полях в античних та середньовічних рукописних книгах. Схолії являють собою найдавнішу форму античного коментаря до літературних творів.

Територіальний діалект - різновид національної мови, якому властива відносна структурна близькість і який є засобом спілкування людей, об'єднаних спільністю території, а також елементів матеріальної і духовної культури, історично-культурних традицій, самосвідомості.

Трифтонг - поєднання трьох голосних, які вимовляються як один склад. У них, як правило, лише один голосний складає вершину складу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Кіркоська І. С. Конспект лекцій із курсу «Вступ до романського мовознавства». Дніпропетровськ: Пороги, 2013. 36 с.
2. Магушинець І. І. Вступ до романської філології. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. 79 с.

Додаткова

1. Allières J. Manuel de linguistique romane. Paris: Champion, 2001. 323 p.
2. Banniard M. Du latin aux langues romanes. Paris: Nathan, 1997. 125 p.
3. Dumézil B. La Reine Brunehaut. Paris: Fayard, 2008. 559 p.
4. Klinkenberg J.-M. Des langues romanes. 2ème édition. Bruxelles: De Boeck et Larcier, 1999. 313 p.
5. Les Barbares. Dictionnaire. Sous dir. de B. Dumézil. Paris: PUF, 2016. 1498 p.

Електронні інформаційні ресурси

1. Les invasions barbares par Bruno Dumézil (maître de conférences, Université Paris Ouest Nanterre). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bLLjwpvfGOo>
2. Le Haut Moyen Age en Europe Occidentale par Jean-Michel Dufays (professeur d'histoire et de philosophie, Haute Ecole P.-H. Spaak du Pôle Universitaire Européen de Bruxelles-Wallonie). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=C8rBvS2IYIE>
3. Langue écrite et langue parlée en Aquitaine de l'Ouest aux VI et VIII siècles, par Michel Banniard (Professeur émérite à l'Université de Toulouse-II). URL : <https://www.youtube.com/watch?v=sRNnlaF1qeU>

Навчальне видання

ВСТУП ДО РОМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.055 Романські мови та літератури
(переклад включно), перша – французька

Укладачі:

Весна Тетяна Василівна
Драгомирецький Олексій Олександрович

Українською мовою

В авторській редакції

Підп. до друку 25.12.2023. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 1,4. Тираж 20. Зам № 728
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
вул. Пантелеймонівська, 34, м. Одеса, 65012
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2783 від 02.03.2007 р.
Тел.: +380949464393 e-mail: 7431393@gmail.com